

УДК 321.01:141.155

**БІОПОЛІТИЧНІ ПРЕДИСПОЗИЦІЇ
ЕВОЛЮЦІЙНОЇ МЕТАФІЗИКИ****BIOPOLITICAL PREDISPOSITIONS
OF EVOLUTIONARY METAPHYSICS****Кузь О. М.,**

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та політології,
Харківський національний економічний
університет ім. Семена Кузнеця (Харків, Україна),
e-mail: oleh.kuz@hneu.net, ORCID:
0000-0003-1359-2466

Чешко В. Ф.,

доктор філософських наук, професор
професор, кафедри філософії та політології,
Харківський національний економічний
університет ім. Семена Кузнеця (Харків, Україна),
e-mail: Cheshko@karazin.ua, ORCID:
0000-0001-8414-9141

Kuz O. N.,

DS, prof., the Chief of department of philosophy
and political science of Simon Kuznets Kharkiv
National University of Economics (Kharkiv, Ukraine),
e-mail: oleh.kuz@hneu.net, ORCID:
0000-0003-1359-2466

Cheshko V. T.,

DS, prof., prof. of department of philosophy and
political science of Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics (Kharkiv, Ukraine), e-mail:
Cheshko@karazin.ua, ORCID: 0000-0001-8414-9141

У загальному когнітивно-концептуальному контексті розгортання політичної ідеології неоліберальної доктрини держави, влади і прав людини паралельно розвитку конвергентних (NBIC) технологій, основним змістом яких є раціоналізація глобально-еволюційного процесу, змінюється також зміст і механізми здійснення відносин влади у сучасному суспільстві. **Метою** даного дослідження є системний епістемологічний аналіз механізмів і наслідків перетворення коєволюційної зв'язки біополітика-біоетика-технологія на механізм глобального еволюційного процесу. За відсутності соціокультурних норм і обмежень конверсія носіїв західного (трансатлантичного, технологічного) типу цивілізації на продукти само-конструювання і само-маніпулювання обмежується лише складом і здатністю техно-раціоналістичного модуля еволюційної стратегії цієї цивілізації. При цьому ментальні та аксіологічні предиспозиції припускають різкі стохастичні або навмисні відхилення. Принаймні, останнє твердження виявляється справедливим для (нео)ліберальної ідеології сучасного Західного соціуму. Як загальний **висновок**, біоетика і біополітика все більшою мірою виступають у якості заміників і конкурентів спонтанних чинників і механізмів еволюції, перш за все – екологічної ніші її природного відбору в їх дарвінівській інтерпретації.

Ключові слова: біоетика, біополітика, біовлада, політична антропологія, політична соціологія, еволюційна стратегія.

In the general cognitive-conceptual context of the development of the political ideology of the neoliberal doctrine of a state, power and human rights, which are parallel to the development of convergent (NBIC) technologies, the main content of which is the rationalization of the global evolutionary process, the content and mechanisms for implementing power relations in modern society also change. **The objective** of this research is a systematic epistemological analysis of the mechanisms and consequences of the transformation of co-evolutionary ligament of biopolitics-bioethics technology into the mechanism of the global evolutionary process. In the absence of sociocultural standards and restrictions, the conversion of representatives of the western (transatlantic, technological) type of civilization into products of self-design and self-manipulation is limited only by the content and ability of the techno-rationalistic module of the evolutionary strategy of this civilization. At the same time, mental and axiological predispositions allow sharp stochastic or deliberate deviations. At any rate, the previous statement is correct for the (neo) liberal ideology

of modern Western society. **It is concluded** that bioethics and biopolitics increasingly act as substitutes and competitors of spontaneous factors and mechanisms of evolution, above all an ecological niche and natural selection in their Darwinian interpretation.

Keywords: bioethics, biopolitics, biopower, political anthropology, political sociology, evolutionary strategy.

Постановка проблеми.

Популярність концептів «біоетика», «біовлада» і «біополітика», що з часів Ван Рансселера [14] і Мішеля Фуко [8] стали невід'ємними, стрижневими концептами громадянського суспільства в мас-медіа та професійних політичному і науковому співтовариствах, безперервно зростає паралельно (часто з випередженням) імплементації біо- та інших компонентів конвергентних (NBIC – Nano-Bio-Information-Cognition) технологій. І при цьому зміст цих концептів безперервно трансформується, набуваючи глобально-еволюційного сенсу, а їх історія в уявленнях дослідників настільки ж безперервно розширюється, виходячи за рамки власне постіндустріальної та інформаційної фаз розвитку техногенної цивілізації [7; 11]. Можна сказати, що всі вони чим далі, тим більше сприймаються як відображення несучих конструкцій буття людини розумної (Homo sapiens) і людської цивілізації як таких.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тематизація біополітики відбулася завдяки працям М. Фуко. Подальша концептуалізація простору біополітики завдячує наполегливим пошукам Дж. Агамбена [5], А. Негрі [10; 12], Ф. Фукуями [9] та багатьох інших. Кількість досліджень, що викладають відчутно суперечливі погляди, стрімко зростає. Систематизацією наявних і перспективних трендів інтерпретації біовлади / біополітики в Україні займається А. Кравець [1].

У своїх попередніх студіях ми дослідили порівняльний концептуально-світоглядний аналіз концептів біовлади і біополітики у ментальності сучасної техногенної цивілізації [2] та дійшли висновку, що пряма і опесередкована біовлада сучасної глобальної цивілізації та її ідеальне відображення – теоретична біополітика – стають тотальною формою політичного процесу епохи постмодерну, що охоплює всі сфери людської реальності, а також є важливим фактором глобальної еволюції [3; 4; 6].

Категоріальна тетрада «біотехнологія-біовлада-біополітика-біоетика» у філософській проекції стає центральним елементом парадигм метафізики і філософської антропології, а в конкретно-науковій проекції – складовою частиною теорії еволюції і біологічної антропології. Якщо зміст поняття біовлади і похідної від неї біополітики припускає явну або неявну здатність соціуму і його владних структур нормувати і регулювати біологічні функції, потреби і відправлення окремих індивідумів, а для популяції – генетичну структуру, то у комплексі з біотехнологіями і біоетикою вони стають механізмом раціоналізації і аксіологізації глобально-еволюційного процесу, необхідною і достатньою умовою актуалізації антропного принципу сучасної метафізики.

Грань між Розумним Задумом і Спонтанними Законами Еволюції остаточно розчиняється у часі і просторі. Принаймні це відноситься до Землі і навколосезонного космосу на даний час і з чітким трендом на розширення і фрагментацію антропосфери надалі (як зони раціонального контролю та впливу) [4].

У цій схемі еволюційна стратегія Homo sapiens побудована за трьохмодульним (біо-, соціокультурно-, техногенез) принципом і працює у соціокультурному еволюційному ландшафті (біоетика). Основні тренди еволюційного розвитку формуються за допомогою біовлади / біополітики як механізму соціально-цивілізаційної складової і біотехнології як механізму біологічної складової глобальної еволюції. При цьому основними параметрами, на максимізацію яких орієнтується система принципів біоетики, є категорії суто аксіологічного дискурсу – збереження самоідентичності (що еквівалентно «загальнолюдським цінностям») і зростання якості життя, як амальгами раціоналістичних інтересів і вищезгаданих загальнолюдських цінностей.

Слід зазначити, що завдяки наявності раціоналістичної компоненти еволюція у «біо-етичному адаптивному просторі» набуває телеологічного характеру. Однак, слід враховувати, що дрейф координат «точки Омега» через еволюцію параметрів носіїв розуму зберігає спонтанно-непередбачуваний характер. З іншого боку, система біоетичних принципів у європейській і американській версіях акцентує у якості пріоритетних еволюційних цілей індивідуальну самоідентичність і групову цілісність відповідно. Вже це припускає можливість еволюційної дивергенції і системної макроеволюційної трансформації еволюційної долі людства на основі науково-технологічних удосконалень.

Метою даного дослідження є системний філософсько-науковий аналіз механізмів і наслідків перетворення коеволюційної зв'язки біополітика-біоетика-технологія на механізм глобально-еволюційного процесу, що неминує веде до технологізації й раціоналізації власне еволюції людства у його біологічному (людська природа) і культурно-цивілізаційному (гуманність) вимірах. На підставі цього у подальшому буде проаналізовано функціонування біополітики як інструменту державного управління сучасної фази еволюції техногенної цивілізації у її Західному (Трансатлантичному) варіанті та частини відповідної неоліберальної ідеології. Концептуальною основою дослідження послужила трьохмодульна модель стабільної еволюційної стратегії людини розумної, створена нами раніше [6].

Гене́за біополітичної складової щодо організації адаптивної стратегії людини. Нано-біо-інформаційно-когнітивні (NBIC) технології належать до системних факторів сучасної техногенної цивілізації, яка зумовлює перевагу соціокультурного компонента еволюційної стратегії людини над біологічним, що досягається за допомогою техно-раціоналістичних інновацій.

Ще за часів античної Греції [13] онтологія людського буття зазнала дихотомії на два вербальних символи-концепти – bios (соціальне життя, гуманність у сучасній антропології) і zoe (тваринне буття, людська природа у сучасній антропології). За доби Середньовіччя ця антиномія трансформувалася у протиставлення духовного і плотського (тваринного) початка людської сутності. Ця опозиція інтерпретувалася як антагонізм між чеснотою та гріхом і вирішувалася як імператив «перемоги духу над плоттю», Божественного над диявольським у людській природі. По суті це означало не тільки лише примат Духа над матерією, але ігнорування zoe і безумовне його підпорядкування диктатурі bios. Через епоху Відродження і Модерну проходить неявний до ХХ століття тренд на встановлення деяких правил відповідності між соціально-політичним і біологічним життям людських істот. Початок цьому тренду поклала концепція «природних прав людини».

Основні поняття теорії еволюції в епоху антропоцену приймають форму соціокультурних конструкцій, що повністю узгоджуються з методологічними настановами сучасної парадигми теоретичної соціології. Однак, це судження означає (в рамках парадигми природознавства і технології) «всього лише» раціоналізацію і технологічний розвиток еволюційних процесів стосовно людства і екосистем різного рівня, що включають людину у якості свого елемента.

Біополітика еволюції та еволюція біополітики. Концептуально-категоріальні поля соціогуманітарної й природничої іпостасей антропологічного знання у техно-раціоналістичному модулі еволюційної стратегії людини утворюють коеволюційну зв'язку. Якщо проаналізувати епістемологічний аспект цієї зв'язки, то стає зрозумілим, що вона, по-перше, відображає взаємодію векторів адаптаціогенези нашого біологічного виду, заснованих на біологічній і соціокультурній спадковості, і, по-друге, є продуктом взаємної рефлексії двох парадигм – еволюційно-генетичної і еволюційно-соціологічної. Відповідно, рефлексивний потік асоціативних образів, спрямований від фізичної антропології до соціальної та культурної антропології генерує пошук генетичних детермінантів патологічних станів за умов прийнятого як константа соціально-культурного контексту і провокує розробку технологій «виправлення» генетичної структури людської популяції – генодіагностики, генотерапії (негативної евгеніки), Human Enhancement (позитивної евгеніки). Головним чинником, що визначає напрямок цих еволюційних перетворень, є домінуючі суб'єктивні цінності (біоетика). У такій еволюційно-соціологічній проекції елементи природничо-наукового знання (геноміка) і біотехнологічні інновації та їх продукти (ГМО та інше) сприймаються як інструменти реалізації та підтримки балансу політичних прагнень окремих соціальних спільнот.

Зустрічний потік (від культурної антропології та соціології до еволюційної антропології) рефлексивної інтерпретації обумовлює сприйняття

біополітичного і біоетичного контексту як адаптивного ландшафту, що передформує тренди еволюції людського геному за допомогою епігенетичних модифікацій, які переходять, у свою чергу, на зміни частотного популяційного розподілу елементарних структур генетичної інформації. Результатом цієї гілки трансдисциплінарних конотацій і взаємного перекладу змісту парадигмальних термінів і базисних категорій стає розробка «гуманітарних технологій», що скеровують еволюцію суспільства відповідно до об'єктивних інтересів підвищення якості життя нашого біологічного виду.

Отже, формується цикл взаємних ендомодульних осциляцій, що поширюється на інші модулі (біологічний і соціокультурний) еволюційної стратегії *Homo sapiens*, а потім – на всю екосистему, елементом якої вона є. Кожна така осциляція послідовно проходить фази когнітивного дисонансу, що зароджується, антагонізму і узгодження біологічної (молекулярно–генетичної) і соціокультурної (психосоціальної) реальності, яка діагностується і регулюється соціальним інститутом біоетики. Дотепер біоетика успішно справлялася з функцією регулятора–контролера протікання окремих складових еволюції соціоекологічної ніші, проте величина згаданих осциляцій у системі, а, отже, і величина ризику зростає паралельно із зростанням обсягу наукового знання і технологічної могутності людини.

Висновок. Як результат накладання обох рефлексивних проєкцій результуюча інституційної та біополітичної форм влади зміщується у бік превалювання останньої, зміст і сенс базисних політичних ідеологем радикальним чином змінюється. Перш за все, це відноситься до концепту прав людини, де акцент на рівність і свободу вибору змінюється приматом різноманітності, обумовленого об'єктивною генетичною основою, а сама свобода вибору трактується як самовизначення у реалізації предиспозицій, що впливають з полісемантичності індивідуальності, закладеної у людській природі.

На перетині смислових і змістовних полів цих двох парадигм виявляються категорії статі, гендеру, раси, здоров'я, норми, рівності тощо. Всі вони об'єднані надзвичайно високою і зростаючою політичною актуальністю, яка створює настільки ж швидко зростаючий соціальний запит на розробку технологічних засобів контролю і довільної (такої, що визначається суб'єктивним вибором особистого екзистенціального проєкту) модифікації. Ця сукупність елементів категоріального і проблемного поля має свій «гordіів вузол», місце перетину змістових просторів усіх категорій і термінів. У якості такого логіко–інтерпретаційного вузла виступає категорія «норма», яка в рамках неоліберальної ідеологемі на даний час є неоднозначною і припускає мішанину двох чітко розмежованих у фізичній антропології аспектів – групової (популяційної) і індивідуальної (організменної) адаптивності.

Список використаних джерел

1. Кравець, АЮ., 2018. 'Біоцентризм як одна з основних категорій сучасного біополітичного дискурсу', *ГРАНІ*, Т.21, №6, с.5–10. // Kravec', A.Ju., 2018. 'Biocentrism jak odna z osnovnyh kategorij suchasnoho biopolitychnoho dyskursu (Biocentrism as one of the main categories of everyday biopolitical discourse)', *GRANI*, T.21, №6, s.5–10.
2. Кузь, ОМ., Чешко, ВФ., 2016. 'Біовлада і біополітика: антропологічний та соціо–політичний вимір техногуманітарного балансу', *Гілея*, №107 (4), с.267–272. // Kuz', O.M., Cheshko, V.F., 2016. 'Biovlada i biopolytika: antropologichnyj ta socio–politychnyj vymir tehnogumanitarnogo balansu (Biopower and biopolitics: anthropological and socio–political dimensions of techno–humanitarian balance)', *Gileja*, №107 (4), s.267–272.
3. Кузь, ОН., Чешко, ВФ., 2016. 'Козволюционная семантика генезиса техногенной цивилизации и эволюционный риск (между биоэстетикой и биополитикой)', *Антропологічні виміри філософських досліджень*, №10, с.43–55. // Kuz', O.N., Cheshko, V.F., 2016. 'Koevoljucionnaja semantika genezisa tehnogennoj civilizacii i jevoljucionnyj risk (mezhdju bioestetikoj i biopolitikoj) (Coevolutionary semantics of technological civilization genesis and evolutionary risk (between the bioaesthetics and biopolitics))', *Antropologichni vymiry filsofs'kyh doslidzen'*, №10, s.43–55.
4. Чешко, ВФ., Иваницкая, ЛВ., Глазко, ВИ., 2018. 'Антропоцен. Философия биотехнологии', М.: *Курс*, 400 с. // Cheshko, V.F., Ivanickaja, L.V., Glazko, V.I., 2018. 'Antropocen. Filosofija biotehnologii (Anthropocene. Philosophy of Biotechnology)', М.: *Kurs*, 400 s.
5. Agamben, G. 1998. 'Homo sacer: Sovereign power and bare life', Stanford, CA: *Stanford University Press*, 127 p.
6. Cheshko, V.T., Ivanitskaya, L.V., Kosova, Y.V., 2014. 'Configuration of Stable Evolutionary Strategy of Homo Sapiens and Evolutionary Risks of Technological Civilization (the Conceptual Model Essay)', *Biogeosystem Technique*, №1 (1), p.58–69.
7. Cisney, V.W., Morar, N., (Eds.), 2015. 'Biopower: Foucault and beyond', Chicago: *University of Chicago Press*, 400 p.
8. Foucault, M., 2008. 'The birth of biopolitics: lectures at the Collège de France, 1978–1979', Ed. Davidson, A. I., Burchell, G., N.Y.: *Springer*, 364 p.
9. Fukuyama, F., 2003. 'Our posthuman future: Consequences of the biotechnology revolution', N.Y.: *Farrar, Straus and Giroux*, 272 p.
10. Hardt, M., Negri, A., 2001. 'Empire', Cambridge, MA: *Harvard University Press*, 475 p.
11. Lemke, T., Casper, M.J., Moore, L.J., 2011. 'Biopolitics: An advanced introduction', New York: *New York Univ. Press*, 144 p.
12. Negri, A., 2007. 'The Labor of the Multitude and the Fabric of Biopolitics', Edited by Mark Cote, *Mediations*. [Electronic resource]. Access mode: <http://www.mediationsjournal.org/articles/the-labor-of-the-multitude-and-the-fabric-of-biopolitics>
13. Ojakangas, M., 2016. 'On the Greek Origins of Biopolitics: A Reinterpretation of the History of Biopower', N.Y.: *Routledge*, 124 p.
14. Van Rensselaer, Potter, 1988. 'Global Bioethics. Building on the Leopold Legacy', East Lansing, Michigan: *Michigan State University Press*, 204 p.

* * *